

STŘEDOVĚKÁ LITERATURA NA NAŠEM ÚZEMÍ

- od 9. st. – Velká Morava, kníže Rastislav (šířil křesťanství od východu – poslal posly od Konstantinopole – Byzanc → císař vyslal Konstantina a Metoděje; **862** vyzváni, **863** přišli)
- vytvořili **hlaholici** z řecké abecedy, později jejich žáci vytvořili **cyrilici**
- **863** – staroslověnština (z bulharštiny a makedonštiny)
- první památky jsou ve staroslověnštině
- Konstantin: **Proglas** = předzpěv k překladu NZ
→ Č 142 TLDR: knihy jsou důležité – srozumitelně, víra je důležitá
- **Život Konstantinův** (*legenda*), rozhovory s odpůrci, složitější, i fikce, vznik po jeho smrti;
Život Metodějův (*legenda*), jednodušším jazykem, jeho skutky
- rozpad VM na zač. 10. st. → vliv mají Přemyslovci → kněží odchází na jih → centrem písemnictví Bulharsko, část i do Čech → latina a čeština koexistují (až do 11. st.)

České knížectví (10. a 1. pol. 11. st.)

- **Hospodine, pomiluj ny** (*staroslověnsky*), slavnostní příl., z 10. st., nám se dochovala mladší
- **1. a 2. staroslověnská legenda o sv. Václavu, Legenda o sv. Ludmile**
- stejná tematika (jako legendy o sv. Václavu) v latině: **Kristiánova legenda** (*lat.*)
- centrum staroslověnské liturgie v Čechách: **Sázavský klášter** (opat sv. Prokop, údajně autor Hospodine, pomiluj ny), krátkodobě – v 11. st. musí opustit, konec → latinské písemnictví
- **Kosmova kronika česká** (*lat., próza*), události chronologicky, do r. 1125, vč. nejstarších pověstí, rozlišuje báje, mýty x fakta
- **glosy** = staroslověnské poznámky mnichů v lat. textech, první památky staroslověnštiny
- píseň v české podobě: **Svatý Václave, vévodo české země**

Hospodine, pomiluj ny!

Jezukriste, pomiluj ny!

Ty, spase všeho mira,

spasiž ny i uslyšiž,

Hospodine, hlasy naše!

Daj nám všem, Hospodine,

žizn a mír v zemi!

Krleš! Krleš! Krleš!

Svatý Václave

vévodo České země

kněže náš

pros za ny Boha

svatého Ducha

Kyrieleyson

Hebrejská literatura (od 12. st.)

- **Avigdor Kara: Všechna ta neštěstí** (*žalozpěv*), o **pogromu** = běsnění proti Židům (1389)

Německá tvorba

- **Ulrich z Etzenbachu: Alexandreida**, přirovnání Přem. O. II. k Alexandrovi Velikému

Česká literatura (13. / 14. st.)

- vzniká řada českých děl → čeština plnohodnotným jazykem
- tzv. **velká epika** – Alexandreida a Dalimilova kronika
- **Alexandreida** (*dvorský epos*), dle práce Gualtera Castellionského, názory české šlechty na ideálního rytíře a panovníka, vojevůdci mají česká jména
- **Dalimilova kronika** (*česky, veršovaná*), protiněmecké zaměření, vlastenectví, celá doch.
- legendy: biblické postavy a cizí světci, apokryfní **vyprávění o Jidášovi**, překlady částí bible
- duchovní lyrika
→ Č 157 Všechna ta neštěstí, Č 164 Dalimilova kronika

Česká literatura od nástupu Lucemburků do 70. let 15. století

- lit. vrcholného středověku, rozkvět, silný německý vliv
- Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV. (obd. spol. rozporů, hus. v.), Zikmund Lucemburský
- proces **demokratizace** = literatura pro širší veřejnost, více děl v češtině
- proces **laicizace** = autoři nemají církevní hodnost, takže to nejsou jen kněží
- objevuje se i světská tematika, nové žánry, třeba makarónská poezie

Tvorba v latině

- **Zbraslavská kronika** (Ota, poté Petr Žitavský)
- **Karel IV.: Vita Caroli (životopis)** → Č 169
- **Bartoloměj z Chlumce “Klaret”**
 - působil na univerzitě, zasloužil se o dispozici latinsko-českých studijních textů
 - **Bohemář, Vokabulář, Glosář**
 - poznatky ze všech možných oborů dohromady, česky vysvětluje latinu

Tvorba v češtině

1. **poezie** (*lyrika, legendistika*)
 - **Legenda o sv. Prokopu** (zakladatel), jednoduchý jazyk, poz. zhodnocení sáz. liturgie
 - **Legenda o svaté Kateřině**, měla mít snátek, ve snu ji navštívil Ježíš, vzala se s ním, poté odmítla, byla mučena, symbolika, barvy, popis svatby, vznešený jazyk
 - **Hradecký rukopis** (1400 doch, skladby starší, *satirická poezie*), autor(ři) neznámý, kritika církve i světského života, skladby: **Desatero kázanie božie** (kritizuje lidi porušující Desatero, vztah mezi majetkem a lidmi, mužem a ženou – všechny vrstvy obyvatelstva), **Satiry o řemeslnících a konšelích** (konšel = zastupitelé měst, 7 kratších textů, kritizují např. pekaře), *bajka O lišce a džbánu*
 - *žakovská poezie*: **Podkoní a žák** (potkají se v hospodě a předhánějí se)
2. **drama**
 - **Mastičkář**, z duchovních výjevů, původně nákup mastí na trhu pro Ježíšovo tělo, později spíše parodie tržnice, tržníků → vyhnání z kostela
3. **próza**
 - **Tkadleček** (*filozofická próza*), psána složitě, stěžejní není děj, ale úvahy, tkadleček – ten, kdo zná příběh – autor, hádá se s neštěstím, osudem, jestli je mu přáno mu vzít jeho milou, kde jsou práva
 - **Trojanská kronika**, o trojské válce, oblíbená, čtená, exotická, později 1. tištěná kniha u nás, mohla být tisknuta už 1468 ∈ (1450, 1500) → **prvotisk = inkunabule** → Č 175 Legenda o sv. Kateřině, Č 178 Podkoní a žák

Tomáš Štítný ze Štítného

- vyložil stěžejní křesťanské myšlenky a zásady tak, aby byly srozumitelné i prostým věřícím
- **Knížky šestery** (o obecných věcech křesťanských)
- **Řeči besední**, rozhovor otce s dětmi o Bohu
- **Řeči nedělní a sváteční** – první český soubor kázání
- překlad: **Knihy o šašiech**
- *post illa verba* = výklad toho, co bylo čteno z bible, později žánr
- **traktát** = učené pojednání o církvi, později i jiných filozofických otázkách

Reformní hnutí (u nás dříve než v Evropě)

- úsilí reformovat církev: **John Wycliffe** (Jan Viklef), **Jan Milíč z Kroměříže**, **Matěj z Janova**
- problémy: život v přepychu, odpustky, vysoké posty jen bohatí

Jan Hus (mistr Jan Hus či M. Jan Hus)

- univerzitní myslitel, rektor pražské univerzity, kazatel, vědec, spisovatel – latinsky i česky
 - změna poměru hlasů na UK ve prospěch Čechů – **Kutnohorský dekret**
 - kázání zaměřena na úsilí reformovat církev
 - vyhlášení **klatby** = **interdiktu** – ve městě, kde pobýval, se nesmí pohřbívát a uzavírat sňatky → opustil Prahu
 - spis **O církvi** (*lat.*), **Výklad Viery** (*modlitba*), **Desatera a Páteře** (*otčenáš*), **Knížky o svatokupectví** (*česky*, kritika odpustků), **Postila**, **Dcerka** (zamyšlení, jak mladým dívkám přiblížit víru), spis **O šesti bludech**¹ (*lat.*), **O pravopise českém** (*lat.*) → nabodenička → ‘ ‘
 - Husovo hnutí způsobilo další reformní hnutí v dalších státech → upálen v Kostnici
 - **Listy** (*česky i lat.*) – svým příbuzným v Čechách
- husitské hnutí, přijímání pod obojí – tělo i krev Páně

Pozn. Po husitské době se mění i literatura → přiblížit literaturu všem → díla i česky a hovorově.

polemiky = rozdílná názorová stanoviska

Ktož sú boží bojovníci (v Jistebnickém kancionálu)

“Pravda vítězí” – v listech JH, dnes prezidentská standarta

Literatura doby husitské

- ne drama, rytířské romány
- ano traktáty, postily, písně sdružené do kancionálů → Jistebnický kancionál, satira, kroniky
- **Hádání Prahy s Kutnou Horou** (*satira*), Praha – krásná žena, husitské hnutí x Kutná Hora – ježibaba, symbolizuje církev
- **Vavřinec z Březové**
 - **Husitská kronika**, 1414 – počátek husitského hnutí až 1421, autor zastává pražany
 - **Píseň o vítězství u Domažlic** (*oslavná báseň*)
→ Č 191 Píseň přeslavné koruny české

Petr Chelčický

- sedlák, samouk
- traktáty:
 - **O trojím lidu** (řeč)
 - rozdělení společnosti na církevní, šlechtickou a robotnou, chce větší rovnost
 - **O boji duchovním**
 - jediná možná forma boje je boj duchovní – ne válce
 - **Siet' viery pravé**
 - alegorická skladba
 - 2 velryby v síti – začnou ji trhat, síť ~ víra, velryby ~ papež + světský panovník

Podle učení Petra Chelčického vzniká v Čechách nová církev: **jednota bratrská**.

¹ všichni by měli poslouchat pány – blud, protože i pán se může mýlit, člověk by měl používat selský rozum